

в 1604 році. Близько 1605 р., коли друкарню з Дерманя було переведено знову до Острога, а *Дерманський культурно-освітній осередок* розпався, виїхав у Галичину. Там у цей час перебував, переїхавши з Дубна до Унева, *І. Вишенський*. За ініціативи останнього було засновано Скит Манявський (бл. 1605 р.), який став “іноческою академією”, головним центром аскетичного монашества в Речі Посполитій.

Погляди К. відзначалися традиціоналізмом та консерватизмом. Зокрема, це знайшло вияв у його негативній рецензії на книгу Кирила-Транквіліона Ставровецького “Дзеркало богослов’я”.

Література: Маслов С. И. Кирилл Транквиллион Ставровецкий и его литературная деятельность. – Киев, 1984. – С. 34, 62, 74; Мицько І. З. Дерманський культурно-просвітительний центр и его участие в идеологической работе на Украине (70-е годы XVI в. – 30-е годы XVII в.) // Федоровские чтения. 1978. – Москва, 1981. – С. 50-51; Його ж. Матеріали до історії Острозької академії (1576-1636): Бібліограф. довідник / Упор. І. З. Мицько. – Київ, 1990. – С. 40-41; Його ж. Острозька слов’яно-греко-латинська академія (1576-1636). – Київ, 1990. – С. 96; Його ж. Про Велико-скитську обитель // Іконостас Воздвиженської церкви Скиту Манявського. Каталог виставки. – Львів, 2000. – С. 5-12; [Симонович Ігнатій з Любарова] Житіє і жизнь... // Зоря Галицька яко Альбум на год. 1869. – Львів, 1860. – С. 225-251; Харлампович К. Западнорусские православные школы XVI и начала XVII века, отношение их к инославным, религиозное обучение в них и заслуги их в деле защиты православной веры и церкви. – Казань, 1898. – С. 252-263.

Віктор Атаманенко

Ковальський Микола
(* 19.03.1929, с. Верхів –
† 5.10.2006, м. Острог)

Видатний український історик-джерелознавець. Дитячі роки пройшли у с. Верхові

тодішнього Острозького повіту, де вчителювали батьки Павло Миколайович (1887-1965) та Лідія Олександрівна (1895-1983). Пізніше родина переїхала до Острога. У 1946 р. із золотою медаллю закінчив Острозьку середню школу № 1. У 1947 р. закінчив з відзнакою Острозьке педагогічне училище, здобувши спеціальність учителя початкової школи. У 1947 р. вступив на історичний факультет Львівського державного університету ім. І. Франка, але у 1950 р. був змушений перевестися на заочну форму навчання і розпочати роботу в Острозькій семирічній школі № 3, де викладав спочатку англійську мову, а пізніше історію, конституцію і географію. У 1952 р., з відзнакою закінчивши університет, отримав скерування до аспірантури на кафедрі вітчизняної історії Львівського університету. У 1958 р. успішно захистив кандидатську дисертацію на тему “Зв’язки західноукраїнських земель з Російською державою (друга половина XVI-XVII ст.)”.

Із 1956 до 1958 рр. К. працював у Львівському обласному інституті вдосконалення вчителів, з листопада 1959 р. – в Українському державному музеї етнографії та художнього промислу АН України у Львові, де з серпня 1961 р., згідно з конкурсом, був обраний завідувачем відділу етнографії.

У 1963 р. вчений переїхав із родиною до Кривого Рогу, куди був запрошений на роботу в Криворізький загальнонауковий факультет Дніпропетровського державного університету, деканом якого став у грудні 1963 року. За роки роботи в Кривому Розі (1963-1967 рр.) провів дві наукові конференції і став редактором тез доповідей. Його виступи на конференціях свідчать про наукові зацікавлення, пов’язані з історією України XVI-XVII століття. Вже в цей час з’являється перша праця з острогіани, яка пізніше стала одним з основних напрямів досліджень – “До історії Острозької друкарні (кінець XVI – початок XVII ст.)”.

У 1967 р. відомий вчений Дмитро Пой-

да, який очолював кафедру історії СРСР та УРСР у Дніпропетровському державному університеті (ДДУ), запросив Миколу Ковальського стати доцентом цієї кафедри, де він працював з 1967 до 1994 року. У 1970-1971 рр. К. очолював історико-філологічний факультет університету, а з січня 1978 р. до липня 1994 р. був завідувачем створеної у 1972 р. кафедри історіографії та джерелознавства історичного факультету ДДУ.

Микола Ковальський

У доробку К. цього періоду – дослідження з історії українського друкарства, історії міст України (особлива увага приділялась історії Львова та рідного Острога – центрів української культури XVI – першої половини XVII ст.) тощо. Став автором та редактором низки методичних розробок, частину яких було написано у співавторстві з учня-

ми – Ю. А. Мициком, Ю. В. Назаренком, Г. М. Виноградим, О. І. Журбою, В. Б. Атаманенком, Ю. А. Святцем та ін.

Особливе місце в науковому доробку К. цього періоду посідає серія книг з джерелознавства історії України XVI – першої половини XVII ст., що мали характер монографій, але були надруковані у видавництві ДДУ у 1972-1985 рр. як навчальні посібники. Чимале значення для вивчення історії української культури, книгодрукування та острогіани мало дослідження “Джерела про початковий етап друкарства на Україні: Діяльність першодрукаря *І. Федорова* в 70-х – на початку 80-х років XVI ст.”, видане у 1972 р., в якому поряд з аналізом джерел про життя та діяльність *І. Федорова* було вміщено детальний огляд історіографії проблеми, нариси з історії українського друкарства, розглянуто історію видання та тексти книг першодрукаря. Авторіві вдалося реконструювати хронологію основних подій життя та діяльності *І. Федорова*.

У Дніпропетровському університеті К. проявив себе не лише як вчений, а й як організатор численних наукових конференцій, редактор наукових збірників та праць.

У листопаді 1984 р. К. у Московському університеті захистив докторську дисертацію на тему: “Джерела з історії України XVI – першої половини XVII ст.”, яка стала значним внеском у розвиток української історичної науки. За заслуги у підготовці висококваліфікованих спеціалістів, розвиток і впровадження наукових досліджень 31 липня 1991 року Президією Верховної Ради України К. було присвоєне почесне звання заслуженого діяча науки і техніки України.

З початку 1990-х рр. став одним із засновників історичного краєзнавчого товариства “Спадщина” ім. князів Острозьких в Острозі, був причетним до започаткування проведення щорічних наукових конференцій “Острог на порозі 900-річчя”, які збирали дослідників Волині з різних міст та містечок України:

Львова, Дніпропетровська, Києва, Кам'янця-Подільського, Полтави, Луцька тощо.

У 1994 р. К. переїхав до Острога, де при його активній участі було відновлено ОА, у якій він став проректором з наукової роботи і започаткував та очолював до осені 1995 р. кафедру історії та культурології. Згодом за заслуги у розвитку науки та Острога став Почесним громадянином міста.

В Острозі значне місце в науковому доробку вченого посідала острогіана. К. став одним з ініціаторів підготовки першого енциклопедичного видання “Острозька академія XVI-XVII ст.”, його науковим редактором, автором передмови і 33-х статей, які ввійшли до енциклопедії. Острогіана К. продовжена виданням збірки “Етюди з історії Острога”, ним написано низку праць про острозьких просвітників, частину яких опубліковано в одноіменній, редакційній ним, збірці.

У 1996 р. К. заснував осередок Українського історичного товариства. З 1999 р. став співредактором міжнародного історичного журналу “Український історик”. Був багатолітнім редактором “Наукових записок університету “Острозька академія”, пізніше – їх історичної серії. У 1998 р. К. був обраний академіком Міжнародної слов'янської академії наук. У 2000 р. за великий внесок у розвиток української історичної науки його було обрано дійсним членом Української вільної академії наук у США, а в 2004 р. вченого було обрано Почесним членом Українського історичного товариства і Почесним головою Острозького осередку УІТ.

Під керівництвом К. захищено 27 кандидатських дисертацій. Серед його учнів – вісім докторів наук. К. присвячено чотири наукових збірники, три з яких опубліковані з нагоди ювілеїв, четвертий – присвячений пам'яті вченого.

Література: Атаманенко А., Атаманенко В. Микола Павлович Ковальський (3 нагоди 70-ліття) // Український Історик. – 1999. – № 2-4 (141-143). – С. 241-255; Дніпропетровський

історико-археографічний збірник. – Вип. 1: На пошану професора Миколи Павловича Ковальського. – Дніпропетровськ, 1997; Микола Павлович Ковальський. *Ad gloriam... Ad honores... Ad memorandum...* / За ред. Г. К. Швидко. – Дніпропетровськ, 2007; Микола Павлович Ковальський: Матеріали до біобібліографії. – Острого, 2002; Мищик Ю. А. Микола Ковальський (До 70-річчя з дня народження) // Український археографічний щорічник. – Київ, 1999. – Нова серія. – Вип. 3-4. – С. 6-14; Наукові записки. Історичні науки. – Вип. 4: Збірник на пошану професора Миколи Павловича Ковальського. – Острого, 2004; Осягнення історії: Зб. праць на пошану професора Миколи Павловича Ковальського. – Острого – Нью-Йорк, 1999.

*Алла Атаманенко,
Віктор Атаманенко*

Колегіум єзуїтів в Острозі

Католицький навчальний заклад, що виник як альтернатива православній ОА.

У 1624-1627 рр. *Анна-Алоїза Ходкевич* записала значні кошти єзуїтам, пожертвувала також земельну площу і матеріали під будівництво К. і костелу св. Ігнатія Лойли та св. Франциска Ксаверія. Тимчасове приміщення К. збудовано в 1625-1626 роках. Перший поверх був мурований, другий – дерев'яний. Розібрано його в 1645 році. Будівництво нового приміщення К. за проектом Джакомо Бріано і Бенедикта Моллі здійснене від 1634 до 1641 року. Після ліквідації ордену єзуїтів у 1773 р. поєзуїтські будівлі перейняли василіани, а мури шляхетського конвікту передано кармелітам.

Свою школу в Острозі єзуїти відкрили вже в 1625 р., але через малу кількість учнів навчання проводилось приватно. У наступному році відкрито публічні класи граматики й поезики, а в 1627 р. – риторики. Із 1629 р. почалось викладання філософії для світських учнів. Філософія також викладалася для кліриків-єзуїтів. А для клиру єпархії читалися